

Cooperarea judiciară internațională în materie penală. Situația minorilor infractori**Drd. George-Cristian Ioan**

Facultatea de Drept, Universitatea din București

Rezumat: Scopul prezentului studiu este să analizeze situația minorilor în domeniul cooperării internaționale în materie penală. Având în vedere atât dezvoltarea criminalității informatice, cât și accesul facil la modalități prin care minorii pot săvârși infracțiuni al căror rezultat se produce într-un alt stat, cât și liberalizarea circulației transfrontaliere, problema este una care merită atenție. Articolul va analiza, printre altele, modul în care trebuie conciliate, din perspectiva cooperării internaționale în materie penală, reglementările deosebit de eterogene privind răspunderea penală a minorilor. În cuprinsul său, este tratată atât interpretarea dispozițiilor interne, cât și jurisprudența în materia mandatului european de arestare a Curții de Justiție a Uniunii Europene, în particular cauza Piotrowski. De asemenea, este analizat rolul interesului superior al minorului în materia cooperării internaționale, precum și problema extrădării și specificul său în cazul minorilor.

Cuvinte cheie: cooperare internațională în materie penală; minori; Piotrowski; Curtea de Justiție a Uniunii Europene; mandat european de arestare.

International judicial cooperation in criminal matters. The case of child offenders

Abstract: The purpose of hereby study is to analyse the situation of minors concerning international cooperation in criminal matters. Given both the development of cybercrime and facilitation of access to means for minors to commit transnational crimes, as well as the liberalisation of cross-border movement, the issue is one that requires our attention. The article will examine, among other things, how to reconcile, from the perspective of international cooperation in criminal matters, the highly heterogeneous regulations on the criminal liability of minors. It deals both with the interpretation of national provisions and with the case law of the Court of Justice of the European Union on the European Arrest Warrant, in particular the Piotrowski case. It also analyses the role of the best interests of the child in international cooperation and the issue of extradition and its specificity in the case of minors.

Key words: international cooperation in criminal matters; minors; Court of Justice of the European Union; european arrest warrant.

I. COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE PENALĂ ȘI COPIII

Dincolo de beneficiile aduse societății, accelerarea fenomenelor de globalizare și tehnologizare, au creat oportunități pentru obținerea de venituri ilicite, atât prin deschiderea unor piețe noi pentru fapte precum traficul de persoane, traficul de droguri sau infracțiunile informatice, cât și prin facilitarea săvârșirii infracțiunilor ca urmare a gradului mai mare de dificultate în cercetarea acestora. În egală măsură, facilitarea liberei circulații ridică necesitatea colaborării pentru a administra probe și identifica făptuitori și în cazul infracțiunilor care nu conțin un element transnațional, respectiv pentru asigurarea executării sancțiunilor penale. Ca atare, fie că vorbim de carteli de droguri, de organizații transnaționale de traficare a persoanelor, de infractori condamnați care se sustrag de la executarea pedepselor prin traversarea granițelor într-un stat cu un regim mai *prietenos*, cooperarea internațională în materie penală capătă din ce în ce mai multă atenție, atât în ochii publicului, cât și în programele de politică penală ale statelor și instituțiilor internaționale.

Această paradigmă poate fi explicată prin specificul genului de infracționalitate pe care cooperarea internațională în materie penală urmărește să o contracareze. Totuși, nu trebuie pierdut din vedere că există cel puțin două considerente fundamentale pentru care se justifică aprofundarea chestiunii cooperării internaționale în materie penală în privința infracțiunilor săvârșite de minori. În primul rând, liberalizarea circulației transfrontaliere ridică problema anchetării unor fapte sau a executării unor sancțiuni de natură penală în cazurile în care minorii și-au schimbat, temporar sau permanent, statul de reședință¹. În al doilea rând, deși, cel puțin în România, majoritatea covârșitoare a infracțiunilor comise de minori este compusă din infracțiuni contra persoanei și infracțiuni contra patrimoniului², răspândirea accesului la mijloace tehnologice a facilitat săvârșirea de infracțiuni disproporționat de grave de către minori, raportat la vârsta lor, în special prin mijloace informatice³. În particular, având acces la internet, copiii au posibilitatea de a săvârși fraude complexe, cu prejudicii de ordinul miilor sau milioane de dolari⁴. De asemenea, posibilitatea de disimulare a identității și vârstei în mediul *on-line* permite acestora să ia parte la activități infracționale la care, cel mai probabil, nu ar avea acces în afara spațiului virtual⁵. Acest tip de infracțiuni nu pot fi pe deplin cantonate în aria de jurisdicție a unui singur stat, impunând, adesea, necesitatea cooperării internaționale în materie penală.

---

¹ Pot fi date drept exemple cazurile uciderii lui Joe Van Holsbeeck, în care doi minori polonezi cu vârste de 16 și 17 ani au ucis un alt minor prin înjunghiere în Bruxelles, pentru că nu a vrut să le dea *MP3 Player-ul* lui sau cazul *Kopschopper*, în care mai mulți tineri (inclusiv minori), 5 fiind belgieni, au agresat un tânăr de 22 de ani în Eindhoven, lovindu-l în repetate rânduri cu piciorul în cap. Exemplele sunt preluate din *J. Leenknecht, J. Put, The position of youth justice in EU criminal law: No game for kids*, New Journal of European Criminal law, vol. 11, nr. 2, 2020, pp. 135-136.

² Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, *Raportul privind activitatea desfășurată de Ministerul Public în anul 2020*, p. 138, 146. Disponibil la adresa: [https://www.mpublic.ro/sites/default/files/PDF/raport_activitate_2020.pdf].

³ *J.V. De Marco, It's Not Just Fun and "War Games" -- Juveniles and Computer Crime*, United States Attorneys' Bulletin, vol. 49, nr. 3, p.49.

⁴ Spre exemplu, în anul 2021, un tânăr canadian a fost arestat pentru sustragerea de monede virtuale cu o valoare estimată de 46 de milioane de dolari. Știre disponibilă la adresa: [<https://globalnews.ca/news/8380225/ontario-youth-cryptocurrency-theft-hamilton/>].

⁵ *J.V. De Marco*, op. cit., p. 49.

Or, deși există multiple instrumente internaționale prin care se reglementează reacția statelor la faptele săvârșite de minori, precum Regulile de la Beijing⁶, Regulile de la Riyadh⁷ sau Declarația de la Erevan⁸, problema răspunderii penale a minorilor (și a procedurii de tragere la răspundere) rămâne una deosebit de eterogen reglementată la nivel internațional. Ca atare, cooperarea internațională în materie penală cu privire la fapte săvârșite de minori ridică probleme atât în ceea ce privește alegerea unor proceduri potrivite, cu respectarea interesului superior al copilului, cât și găsierea unor soluții armonioase, care să permită cooperarea fără a încălca felul în care statele colaboratoare au înțeles să reglementeze situația minorilor care săvârșesc fapte penale.

Ca atare, prezentul studiu urmărește să analizeze principalele instrumente privind cooperarea internațională în materie penală din perspectiva infracțiunilor săvârșite de minori, urmărind să radiografieze principalele instrumente legale existente, respectiv să analizeze principalele probleme existente, propunând soluții pentru acestea. De asemenea, studiul urmărește să plaseze dreptul intern în contextul internațional, cu identificarea punctelor forte și a lipsurilor curente la nivelul implementării instrumentelor legale internaționale și propunerea unor soluții pentru a corecta lipsurile găsite. Prezentul studiu va porni de la analiza standardelor procedurale comune la nivelul Uniunii Europene și a dispozițiilor specifice privind mandatul european de arestare, într-o primă secțiune, având în vedere potențialul mai mare ca această legislație să ridice probleme practice. Astfel, vor fi avute în vedere ambele forme ale cooperării europene în materie penală: armonizarea legislativă și asistența juridică în materie penală⁹. În cea de-a doua secțiune, analiza va privi dispozițiile specifice referitoare la situația minorilor, cuprinse în reglementarea care vizează alte mijloace de cooperare internațională în materie penală reglementate de Legea 302/2004 republicată, privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, act normativ care reglementează acest domeniu.

II. COOPERAREA ÎN MATERIE PENALĂ PRIVIND INFRACTORII MINORI ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ. STANDARDE PROCEDURALE COMUNE ȘI MANDATUL EUROPEAN DE ARESTARE

1. Principiul general – protejarea interesului superior al copilului

Conform art. 24 alin. (2) din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene *în toate acțiunile referitoare la copii, indiferent dacă sunt realizate de autorități publice sau de instituții private, interesul superior al copilului trebuie să fie considerat primordial*. Dispoziția reprezintă o sinteză a dispozițiilor art. 3, 9, 12 și 13 din Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului¹⁰.

⁶ Organizația Națiunilor Unite, Rezoluția nr. 40/133 din 29 noiembrie 1985, *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*.

⁷ Organizația Națiunilor Unite, Rezoluția nr. 45/112 din 14 decembrie 1990, *Ghidul de la Riyadh în domeniul prevenirii delincvenței juvenile (Regulile de la Riyadh)*.

⁸ Consiliul consultativ al procurorilor europeni, Declarația de la Erevan din 19-21.10.2010.

⁹ L.V. Lefterache, *Drept penal. Partea generală. Curs pentru studenții anului II*, ed. a III-a, Ed. Hamangiu, București, 2021, p. 147.

¹⁰ M. Klassen, P. Rodrigues, *The Best Interests of the Child in eu Family Reunification Law: A Plea for More Guidance on the Role of Article 24(2) Charter*, *European Journal of Migration and Law*, vol. 19, nr. 2, p.195.

De asemenea, protecția drepturilor copilului reprezintă unul dintre scopurile principale ale Uniunii Europene, după cum se arată în art. 3 alin. (3) din Tratatul privind Uniunea Europeană, conform căruia *Uniunea combate excluziunea socială și discriminările și promovează justiția și protecția sociale, egalitatea între femei și bărbați, solidaritatea între generații și protecția drepturilor copilului.*

Ca atare, interesului superior al copilului joacă rolul de principiu ocârmuitor în toate materiile reglementate de dreptul Uniunii Europene. Inclusiv în ceea ce privește cooperarea în materie penală privind infractorii minori, organele judiciare trebuie să țină cont de dezideratul protecției interesului superior al copilului, pe care să îl contrabalanseze sau, preferabil, să îl armonizeze, cu obiectivele urmărite prin cooperare. În vederea asigurării unui standard unitar în această privință, legiuitorul unional s-a concentrat, în primul rând, pe uniformizarea garanțiilor procedurale în cauzele cu infractori minori, urmărind să întărească încrederea reciprocă a statelor membre.

2. Directiva privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale

Principalul instrument de cooperare internațională în materie penală la nivelul Uniunii Europene în ceea ce privește infracțiunile săvârșite de minori este Directiva 2016/800 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2016 privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale. Actul normativ a fost supranumit *Directiva interesului superior al copilului*¹¹. Scopurile acesteia (declarate în expunerea de motive) sunt stabilirea unor garanții procedurale pentru a se asigura că: (i) copiii (persoanele cu vârsta de sub 18 ani) care sunt persoane suspectate sau acuzate în proceduri penale sunt în măsură să înțeleagă și să urmeze procedurile respective și să își exercite dreptul la un proces echitabil; (ii) este prevenită recidiva în cazul copiilor și (iii) este promovată integrarea socială a acestora.

Se impun câteva precizări importante din perspectiva domeniului de aplicare. În primul rând, din perspectiva **persoanelor vizate**, directiva se aplică persoanelor care nu au împlinit vârsta de 18 ani (copiilor). Totuși, conform art. 2 alin. (5) din cuprinsul acesteia, cu excepția dispozițiilor privind informarea titularului răspunderii părintești și dreptul de a fi însoțit de acesta, respectiv examinarea medicală la cererea titularului răspunderii părintești, *prezenta directivă sau anumite dispoziții ale acesteia se aplică și persoanelor care erau copii în momentul când au început să facă obiectul procedurilor, dar care ulterior au împlinit vârsta de 18 ani, și aplicarea prezentei directive sau a anumitor dispoziții ale acesteia este adecvată ținând seama de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate. Statele membre pot decide să nu mai aplice prezenta directivă persoanei vizate când aceasta a împlinit vârsta de 21 de ani.* Această extindere a sferei de aplicabilitate a fost una controversată. În cursul procesului legislativ de adoptare a directivei, Comisia a propus ca extinderea să fie aplicabilă în toate cazurile în care persoana nu împlinise vârsta de 18 ani la data la care procedurile au fost declanșate împotriva acesteia, însă această propunere a întâmpinat o opoziție consistentă din partea

---

¹¹ S. Cras, *The Directive on Procedural Safeguards for Children who Are Suspects or Accused Persons in Criminal Proceedings. Genesis and Descriptive Comments Relating to selected Articles*, Eucrim, nr. 2, 2016, p. 111.

mai multor state membre, care au învederat că o persoană fie este, fie nu este adult. Mai mult, reprezentanții acestora au arătat că este posibil ca un acuzat, devenit major, să nu dorească să îi fie aplicate o parte din măsurile din cuprinsul directivei, spre exemplu cele privitoare la implicarea reprezentantului legal¹².

Soluția din cuprinsul directivei este una de compromis, aspect care, de altfel, transpare din formularea destul de vagă. Astfel, directiva exclude expres aplicarea dispozițiilor privind implicarea titularilor răspunderii părintești în procedură, însă lasă la atitudinea organelor judiciare posibilitatea să determine de la caz la caz nu doar *dacă* se vor aplica garanțiile din cuprinsul directivei, ci și *care* garanții vor fi aplicate. Ca atare, această posibilitatea de a decide aplicarea anumitor dispoziții nu privește legiuitorul național, care trebuie să transpună directiva, lăsând la latitudinea acestuia să determine care drepturi se vor aplica persoanei care a împlinit 18 ani, din moment ce extinderea garanțiilor trebuie să țină seama de *toate circumstanțele cauzei*, excluzând, în consecință, o analiză *in abstracto*¹³.

Din perspectiva **domeniului obiectiv**, directiva este aplicabilă până în momentul stabilirii definitive a faptului că persoana suspectată sau acuzată a săvârșit o infracțiune, inclusiv, dacă este cazul, până în momentul pronunțării unei hotărâri de condamnare și al soluționării oricărei căi de atac. De asemenea, aceasta se aplică și *copiilor care sunt persoane*

---

¹² *Idem*, p.112.

¹³ Se impun câteva precizări legate de transpunerea acestei dispoziții în legislația autohtonă. Prin legea 284 din 8 decembrie 2020 s-a adăugat alin. (2) la art. 504 C.proc.pen., conform căruia *în cursul urmăririi penale, procedura în cauzele cu infractori minori se aplică și persoanelor care au împlinit 18 ani, până la împlinirea vârstei de 21 de ani, dacă la data dobândirii calității de suspect erau minore, atunci când organul judiciar consideră necesar, ținând seama de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate*. Scopul declarat în expunerea de motive al acestei Legi a fost tocmai implementarea Directivei 800/2016. Spre deosebire de directivă, dispoziția din dreptul național a făcut referire la aplicarea procedurii în cauzele cu infractori minori în ansamblul său, fără a mai face referire la aplicarea anumitor dispoziții din cuprinsul acesteia, precum directiva. Problema care se ridică este dacă, față de această dispoziție legală, organele judiciare pot să acorde doar anumite garanții specifice minorilor persoanei care a împlinit 18 ani sau dacă trebuie să aplice, în toate cazurile, procedura din cauzele cu minori în ansamblul său. Credem că față de modul în care legiuitorul intern a înțeles să transpună directiva, organele judiciare nu au posibilitatea de a aplica doar anumite garanții specifice, urmând să aplice în ansamblul său procedura referitoare la cauzele cu minori. Se impune a fi observat și faptul că norma națională nu a exclus obligația de informare a părinților și de citare a acestora, atunci când organele judiciare înțeleg să aplice procedura persoanelor care au împlinit 18 ani, dar erau minori la data dobândirii calității de suspect. O astfel de abordare nu este, prin ea însăși, incompatibilă cu directiva din moment ce, teoretic, operează o extindere, nu o limitare a garanțiilor procedurale. Nu excludem, însă, posibilitatea ca un inculpat care a împlinit vârsta de 18 ani să renunțe la o parte dintre garanții, respectiv la cele protejate de o nulitate relativă, din moment ce în această ipoteză nu s-ar mai putea identifica o vătămare a drepturilor procesuale.

De asemenea, se poate observa că legiuitorul național a înțeles să se prevaleze de opțiunea de a limita aplicarea garanțiilor până când persoana împlinește vârsta de 21 de ani. Se impune totuși, a fi observat, că această limitare se aplică, în realitate, doar în faza de urmărire penală, din moment ce art. 507 alin. (3), aplicabil fazei de judecată, arată că *inculpatul care a săvârșit infracțiunea în timpul când era minor este judecat potrivit procedurii aplicabile în cauzele cu infractori minori, dacă la data sesizării instanței nu a împlinit 18 ani. Dacă la data sesizării instanței inculpatul împlinise vârsta de 18 ani, dar la data dobândirii calității de suspect era minor, instanța investită, reținând cauza, poate decide aplicarea procedurii pentru cauzele cu infractori minori, atunci când consideră necesar, ținând cont de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate*. Din moment ce această normă are caracter special și nu mai face referire la pragul de 21 de ani, rezultă că, în măsura în care instanța reține că este necesară aplicarea procedurii privind cauzele cu minori, aceasta poate fi aplicată și după ce persoana care avea sub 18 ani la data la care a devenit suspect împlinește 21 de ani.

*căutate, din momentul arestării acestora în statul membru de executare, în ceea ce privește procedurile desfășurate în baza unui mandat european de arestare. Un prim aspect care trebuie semnalat este că garanțiile procesuale cuprinse în Directivă (cu excepția situației în care se aplică în contextul executării unui mandat european de arestare) nu sunt aplicabile în privința fazei de executare¹⁴. O a doua problemă care se ridică, însă, decurge din considerentul 17 al directivei, conform căruia *prezenta directivă ar trebui să se aplice numai în cadrul procedurilor penale. Aceasta nu ar trebui să se aplice altor tipuri de proceduri, în special procedurilor concepute special pentru copii și care pot conduce la măsuri de protecție, corective sau educative*. În doctrină s-a arătat că această formulare va duce la o implementare neunitară a directivei, din moment ce unele state promovează un sistem de justiție penală cu caracter mixt – atât punitiv, cât și educativ, în timp ce altele au scos răspunderea minorilor din sfera dreptului penal cu totul¹⁵. S-a arătat, în această privință, că lipsa unei definiții autonome a noțiunii de materie penală în jurisprudența CJUE (precum criteriile *Engel*¹⁶ din jurisprudența CEDO) lasă locul unei aplicări neunitare¹⁷. Considerăm că această opinie este discutabilă, întrucât ignoră faptul că aceste criterii, respectiv (i) încadrarea juridică a infracțiunii în dreptul intern (ii) natura infracțiunii și (iii) gradul de severitate a sancțiunii pe care persoana în cauză riscă să o primească, au fost preluate în jurisprudența CJUE în cauza *Bonda*¹⁸. Deși această decizie a fost pronunțată în materia calificării unei proceduri ca fiind de natură penală în materia *ne bis in idem*, nu putem identifica motive concrete pentru care acestea să nu poată fi aplicate cu titlu general în determinarea unei proceduri ca fiind de natură penală¹⁹. Astfel, în opinia noastră, determinarea aplicabilității directivei se va face prin analizarea criteriilor *Bonda (Engel)*, în funcție de procedura concretă desfășurată împotriva unui minor, iar noțiunile de *măsuri de protecție, corective sau educative* au un sens autonom, încercând să sublinieze că directiva nu este aplicabilă atunci când este vorba de măsuri care (i) nu sunt caracterizate ca fiind penale în dreptul intern; (ii) nu au un scop punitiv și (iii) nu conduc la limitări ale drepturilor de o gravitate care să le caracterizeze ca fiind penale.*

Deși directiva stabilește o serie de măsuri menite să asigure protecția drepturilor minorilor acuzați în dreptul intern, aceasta are un rol esențial în materia cooperării judiciare în materie penală. Conform considerentului (2) din cuprinsul acesteia, *prin stabilirea unor norme minime comune privind protecția drepturilor procedurale ale copiilor care sunt persoane suspectate sau acuzate, prezenta directivă are ca obiectiv consolidarea încrederii*

¹⁴ S. Cras, op.cit., p. 113. Autorul arată că și aceasta este o soluție de la care s-a ajuns în urma unei dezbateri contradictorii între Comisie și mai multe state membre ale Consiliului, care au susținut că art. 82 alin. (2) lit. b) din Tratatul Fundamental al Uniunii Europene exclude posibilitatea adoptării de legislație care să se aplice în faza executării sancțiunilor penale.

¹⁵ J. Leenknecht, *The Application in Youth Justice Proceedings of Directive 2016/800 on Procedural Safeguards for Juvenile Suspects or Defendants*, disponibil la adresa: <https://defendingvulnerability.wordpress.com/2021/12/21/the-application-in-youth-justice-proceedings-of-directive-2016-800-on-procedural-safeguards-for-juvenile-suspects-or-defendants/>

¹⁶ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, decizia din 8 iunie 1976, *Engel și Alții c. Țărilor de Jos*, cauzele reunite 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ CJUE, cauza C-489/10, *Bonda*, EU:C:2012:319, par. 37.

¹⁹ Excludem, bineînțeles, situațiile în care pentru o anumită fațetă a noțiunii de procedură de natură penală au existat revirimente jurisprudențiale, precum revirimentul Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *A și B c. Norvegiei* sau revirimentul CJUE în cauza *Luca Mancini*.

statelor membre în sistemele de justiție penală ale celorlalte state membre, contribuind astfel la îmbunătățirea recunoașterii reciproce a hotărârilor în materie penală. Astfel de norme minime comune ar trebui, de asemenea, să înlăture obstacolele din calea liberei circulații a cetățenilor pe teritoriul statelor membre. Foia de parcurs pentru consolidarea drepturilor procedurale ale persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale²⁰ a identificat protecția persoanelor vulnerabile (precum copiii) ca un factor esențial în asigurarea respectării principiului încrederii reciproce. Ca atare, implementarea unor măsuri specifice referitoare la situația minorilor este esențială în asigurarea unui standard unitar al garanțiilor procesuale de la nivelul Uniunii.

Ca atare, din perspectiva măsurilor de protecție, directiva consacră următoarele garanții procesuale ca standarde minimale: (i) dreptul la informare a minorului și a titularului răspunderii părintești (art. 4 și 5); (ii) dreptul la asistență din partea unui avocat și dreptul de a fi însoțiți de titularul răspunderii părintești (art. 6 și 15) ; (iii) dreptul la o evaluare individuală și la aplicarea cu prioritate a unor măsuri neprivative de libertate (art. 7, 10 și 11); (iv) drepturi specifice privind privarea de libertate – examinarea medicală, limitarea duratei privării de libertate și separarea de adulți în timpul privării de libertate (art. 8, 10, 11, 12) ; (v) dreptul la înregistrarea audio-video a interogărilor (art. 9); (vi) dreptul la protecția vieții private și tratarea cu demnitate (art. 13, 14); (vii) dreptul de a participa la propriul proces și de a se prezenta în persoană (art. 16); (viii) dreptul la un proces desfășurat cu celeritate și la o cale de atac (art. 13, 19).

De asemenea, directiva stabilește că o parte din drepturile enunțate mai sus sunt aplicabile și în ceea ce privește mandatul european de arestare, aspect pe care îl vom analiza în secțiunea următoare.

3. Directiva privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale

Pe fondul atacului terorist desfășurat împotriva Statelor Unite ale Americii la 11 septembrie 2001, în urma căruia au decedat 2996 de persoane²¹, Consiliul European a desfășurat o întâlnire extraordinară în data de 12 septembrie 2001, declarând că terorismul reprezintă o provocare pentru întreaga umanitate, devenind o prioritate a Uniunii Europene. În acest context a fost adoptată Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre²². Mandatul european de arestare, însă, nu se limitează la combaterea fenomenului terorismului, ci este menit să asigure un spațiu de libertate, securitate și justiție la nivel european, afectând, implicit, și minorii. În contextul unor recente dezvoltări jurisprudențiale la nivelul practicii Curții de Justiție a Uniunii Europene care vizează, fie direct, fie indirect, aplicarea acestui instrument de cooperare în cazul copiilor apreciem că se impune o analiză aprofundată a situației juridice a acestora în reglementarea Deciziei-cadru 2002/584/JAI.

3.1. Cazul Dawid Piotrowski – vârsta minorilor și mandatul european de arestare în viziunea Curții de Justiție a Uniunii Europene

²⁰ Rezoluția Consiliului din 30 noiembrie 2009 privind o foaie de parcurs pentru consolidarea drepturilor procedurale ale persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale, 2009/C 295/01.

²¹ https://www.history.com/topics/21st-century/9-11-attacks#section_6 [consultat în 10 iulie 2022].

²² L.V. Lefterache, op.cit., p.151.

Conform art. 1 alin. (1) din decizia-cadru 2002/584/JAI *mandatul european de arestare este o decizie judiciară emisă de un stat membru în vederea arestării și a predării de către un alt stat membru a unei persoane căutate, pentru efectuarea urmăririi penale sau în scopul executării unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță privative de libertate*. Deși nici dispozițiile, nici considerentele deciziei-cadru nu fac referire la situația particulară a minorilor, specificul situației juridice a acestora tot impune anumite precizări.

O primă problemă practică a privit art. 3 pct. 3 din decizia-cadru 2002/584/JAI, conform căruia *autoritatea judiciară a statului membru de executare (denumită în continuare „autoritate judiciară de executare”) refuză executarea mandatului european de arestare în următoarele cazuri: [...] atunci când persoana care face obiectul mandatului european de arestare nu poate, datorită vârstei sale, să răspundă penal pentru faptele aflate la originea acestui mandat, în temeiul dreptului statului membru de executare*²³. În cauza *Piotrowski*²⁴ s-a analizat sensul noțiunii de a nu putea răspunde penal în temeiul dreptului statului membru de executare. La baza sesizării a stat următoarea situație de fapt: Dawid Piotrowski era un resortisant polonez împotriva căruia Tribunalul Regional din Białystok (Polonia) a emis un mandat european de arestare, întrucât acesta a se afla în Belgia. Acesta fusese condamnat pentru mai multe infracțiuni, printre care una comisă atunci când avea 17 ani. Deși judecătorul de instrucție al Tribunalului de Primă Instanță Neerlandofon din Bruxelles (Belgia) a dispus arestarea preventivă a lui Piotrowski pentru una dintre infracțiunile săvârșite, cu privire la cea comisă când avea 17 ani a reținut că nu erau îndeplinite condițiile concrete prevăzute în legislația belgiană pentru urmărirea penală a unei persoane minore cu vârsta de 16 ani împliniți la momentul săvârșirii faptelor.

În acest context, prima întrebare a instanței de trimitere ridică problema dacă sensul art. 3 pct. 3 din Decizia-cadru 2002/584 este acela că predarea unei persoane este admisibilă numai atunci când, în temeiul legislației statului membru de executare, se consideră că respectiva persoană este majoră sau dacă în temeiul acestei dispoziții, se permite ca statele membre de executare să predea și minori care, pe baza dispozițiilor naționale, pot răspunde penal după ce împlinesc o anumită vârstă (și, eventual, dacă sunt îndeplinite anumite condiții). Curtea a reținut că motivul de neexecutare prevăzut de art. 3 pct. 3 din Decizia-cadru 2002/584 nu se referă la persoanele minore în general, ci se referă numai la cele care nu au împlinit vârsta necesară, în temeiul dreptului statului membru de executare, pentru a răspunde penal pentru faptele aflate la originea unui mandat emis împotriva lor. În consecință, legiuitorul Uniunii *a intenționat să excludă de la predare nu toate persoanele minore, ci numai persoanele care, ca urmare a vârstei lor, nu pot face obiectul niciunei urmăririi penale sau condamnări penale în statul membru de executare pentru faptele vizate, lăsând acestui stat membru, în lipsa unei armonizări în materie, competența de a stabili vârsta minimă de la care o persoană îndeplinește condițiile pentru a răspunde penal pentru astfel de fapte*. Astfel, după cum a arătat și Avocatul General Bot în concluziile sale²⁵, Curtea a reținut existența unei distincții între vârsta minimă pentru antrenarea răspunderii penale și

²³ În dreptul intern, dispoziția a fost transpusă prin art. 99 alin. (1) lit. c) din Legea 302/2004, conform căruia *autoritatea judiciară română de executare refuză executarea mandatului european de arestare în următoarele cazuri: [...] când persoana care este supusă mandatului european de arestare nu răspunde penal, datorită vârstei sale, pentru faptele pe care se bazează mandatul de arestare în conformitate cu legea română*.

²⁴ CJUE, Marea Cameră, cauza C-367/16, *Dawid Piotrowski*, ECLI:EU:C:2018:27.

²⁵ Concluziile avocatului general Yves Bot, prezentate la 6 septembrie 2017 în cauza C-367/16, *Dawid Piotrowski*, ECLI:EU:C:2017:636.

majoratul penal. Prima noțiune vizează vârsta de la care copiii pot fi acuzați de săvârșirea unei fapte penale (înrutesc toate condițiile legale privind vinovăția *lato-sensu* pentru a răspunde penal), iar cea de-a doua vârstă de la care acestora le este aplicat dreptul comun în materie penală. Astfel, din moment ce art. 3 pct. 3 nu face referire la majoratul penal, ci la vârsta de la care o persoană poate răspunde penal, rezultă că mandatul poate fi executat și împotriva unui copil a cărui răspundere penală poate fi antrenată, chiar și în condiții derogatorii de la dreptul comun.

Cea de-a doua întrebare a vizat chestiunea sensului noțiunii de a *nu putea răspunde penal*. Astfel, instanța de trimitere a pus problema dacă această noțiune vizează doar situațiile în care răspunderea este exclusă *in abstracto* sau dacă executarea mandatului trebuie refuzată și atunci când legislația națională stabilește condiții suplimentare pentru a se antrena răspunderea penală a minorilor, după împlinirea unei anumite vârste, iar instanța, după o verificare *in concreto*, constată că nu sunt îndeplinite aceste condiții (cum, spre exemplu, în Codul penal autohton, copilul cu vârsta între 14 și 16 ani poate răspunde penal, cu condiția suplimentară să se dovedească faptul că a săvârșit fapta cu discernământ). CJUE a arătat că în situația aceasta analiza nu trebuie să țină cont de situația concretă a minorului, iar instanța din statul membru de executare trebuie doar să verifice dacă, în abstract, acesta a atins vârsta de la care *ar putea fi* angajată răspunderea penală. Pentru a atinge această concluzie, Curtea a pornit de la formularea dispoziției legale, arătând că atât timp cât aceasta nu prevede posibilitatea realizării unei evaluări individualizate, rezultă că autoritatea judiciară de executare trebuie doar să verifice dacă persoana a împlinit vârsta minimă care permite să fie urmărită penal sau condamnată în temeiul dreptului statului membru de executare, pentru aceleași fapte ca cele care stau la baza mandatului european de arestare, fără a mai ține cont de alte condiții din dreptul intern, care ar impune aprecierea situației concrete în care se afla aceasta. În continuare, Curtea a analizat contextul și economia generală a dispoziției. În această privință, a subliniat importanța principiului recunoașterii reciproce, arătând că refuzul de executare a mandatului european de arestare trebuie să rămână excepția, motivele de refuz fiind de strictă interpretare. O analiză *in concreto* ar putea duce, *de facto*, la o reexaminare a unei decizii judiciare dintr-un alt stat membru ceea ce ar priva de orice efect util principiul recunoașterii reciproce, care pleacă de la premisa că statele membre acceptă aplicarea dreptului penal în vigoare în celelalte state membre, chiar dacă punerea în aplicare a propriului drept național ar conduce la o soluție diferită. Mai mult, având în vedere termenele scurte stabilite prin decizia-cadru pentru executarea mandatului (de 10 zile și, respectiv, de 60 de zile pentru luarea deciziei definitive privind executarea mandatului menționat) se poate deduce că intenția legiuitorului unional nu a urmărit realizarea unei analize individualizate în cazul minorilor, care, în cele mai multe cazuri ar fi insuficientă. În plus, formularul prevăzut în anexa la Decizia-cadru 2002/584 nu conține nicio informație specifică care să permită autorităților judiciare de executare să aprecieze, dacă este cazul, situația specială a persoanei minore. Faptul că articolul 15 alineatul (2) din Decizia-cadru 2002/584 permite autorităților judiciare din statul de executare să solicite furnizarea de urgență a unor informații suplimentare necesare, în scopul de a obține alte elemente de probă prezentate autorității judiciare emitente, nu poate constitui un argument pentru a susține că se impune o analiză concretă și aplicată. Solicitarea acestor informații suplimentare trebuie să rămână excepțională, or, numai soluția unei analize abstracte, care să țină cont doar de vârstă, poate asigura că se păstrează acest caracter, întrucât, în caz contrar, autoritățile din statele de executare a căror legislație

prevede condiții suplimentare pentru angajarea răspunderii penale ar fi puse în situația de a fi nevoite să solicite astfel de informații în cazul tuturor minorilor²⁶.

O observație care merită subliniată este că decizia Curții în cauza *Piotrowski* s-a îndepărtat de soluția propusă de Avocatul General Y. Bot în concluziile sale, anterior menționate. Deși răspunsurile date întrebărilor instanței de trimitere de către Curte, respectiv de către Avocatul General, par similare, în realitate acestea sunt fundamental diferite. Astfel, Avocatul General propusese ca răspunsul să fie că organele judiciare trebuie să refuze predarea unui minor atunci când acestuia din urmă, ținând seama de vârsta sa la momentul săvârșirii infracțiunii, nu i se poate aplica nicio pedeapsă în temeiul dreptului acestui stat. O altă nuanțare propusă de Avocatul General, care nu a fost reținută de Curte, nici în răspunsul la întrebare, nici în considerente, este că *statul membru de executare va trebui să procedeze la predarea minorului de fiecare dată când, ținând seama de vârsta de la momentul săvârșirii infracțiunii, pedeapsa aplicabilă în statul membru emitent corespunde, în ceea ce privește natura și importanța, unei pedepse care ar fi putut fi de asemenea aplicabilă sau pronunțată în statul membru de executare*. În acest sens, Curtea s-a limitat la a arăta că *legiuitorul Uniunii a intenționat să excludă de la predare nu toate persoanele minore, ci numai persoanele care, ca urmare a vârstei lor, nu pot face obiectul niciunei urmăriri penale sau condamnări penale în statul membru de executare pentru faptele vizate, lăsând acestui stat membru, în lipsa unei armonizări în materie, competența de a stabili vârsta minimă de la care o persoană îndeplinește condițiile pentru a răspunde penal pentru astfel de fapte*.

Credem că varianta propusă de avocatul general ar fi fost una oportună. Lecturând considerentele Curții reiese că aceasta nu a menționat motive concrete pentru care nu s-a dat curs propunerii Avocatului General. Varianta propusă de acesta, în condițiile varietății măsurilor care se pot lua la nivelul Uniunii Europene, ar fi asigurat că doar minorii care săvârșesc fapte față de care legiuitorul intern a considerat că gravitatea faptelor săvârșite, prin raportare la vârstă, poate justifica o privare de libertate vor fi predați în baza unui mandat european de arestare.

Această problemă este una care prezintă un interes crescut față de modul în care legiuitorul autohton a înțeles să reglementeze răspunderea penală a minorilor în Codul Penal. Soluția legislativă a fost de a renunța la aplicarea pedepselor penale faptelor comise în minorat, fiind reglementate doar măsuri educative, care pot fi privative sau neprivative de libertate. Or, aplicarea unei măsuri educative privative de libertate are caracter excepțional, neputând fi aplicate direct, conform art. 114 alin. (2) C.pen., decât în următoarele două situații: (i) dacă minorul a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură

---

²⁶ Înaintea pronunțării hotărârii din cauza *Piotrowski*, practica judiciară se orienta în sensul respingerii cererilor de executare a mandatului european de arestare în cazurile în care persoana avea 14 ani împliniți, însă statul emitent nu furniza informații suplimentare din care să reiasă concluzia existenței discernământului la data săvârșirii faptei. Această soluție a fost promovată în cadrul întâlnirii președinților secțiilor penale ale Înaltei Curți de Casație și Justiție și curților de apel cu procurorii șefi secție judiciară de la nivelul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și parchetelor de pe lângă curțile de apel – București, 21-22 noiembrie 2016, pag. 14. În cadrul respectivei întâlniri s-a exprimat și o opinie minoritară în sensul în care s-a pronunțat și Curtea de Justiție a Uniunii Europene în cauza *Piotrowski*. În cadrul minutei de practică neunitară s-a reținut că în practica judiciară s-au pronunțat soluții de respingere a cererii de punere în executare a unui mandat european de arestare, implicit de arestare în vederea executării, a unui minor care nu împlinise 16 ani, întrucât nu existau informații la dosar din care să rezulte că acesta avea discernământ la momentul comiterii faptei (C.A. Timișoara, Secția penală, sentința penală nr. 19 din 23.08.2012).

educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat; (ii) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață. Or, aplicând raționamentul Curții din cauza *Piotrowski* reiese că prin simplul fapt că minorul a împlinit 14 ani se justifică executarea mandatului european, chiar dacă infracțiunea concret săvârșită nu ar fi putut să atragă, în dreptul intern, decât o măsură educativă neprivativă de libertate sau o altă măsură echivalentă²⁷.

Pe de altă parte, apreciem că în cazurile în care nu sunt întrunite condițiile de la art. 114 alin. (2) C.pen. nu se va putea **emite** mandatul european de arestare. Discuția prezintă interes în special în ceea ce privește mandatul emis pentru efectuarea urmăririi penale sau în vederea judecării, din moment ce, prin ipoteză, dacă față de minor s-a luat deja o măsură neprivativă de libertate nu se mai pune problema emiterii mandatului. Conform art. 2 alin. (1) din Directiva 584/2002, *un mandat european de arestare poate fi emis pentru fapte pedepsite de legea statului membru emitent cu o pedeapsă sau o măsură de siguranță privative de libertate a căror durată maximă este de cel puțin douăsprezece luni sau, atunci când s-a dispus o condamnare la o pedeapsă sau s-a pronunțat o măsură de siguranță, pentru condamnări pronunțate cu o durată de cel puțin patru luni*. Or, în această situație, apreciem că interpretarea corectă a textului este că faptele care nu îndeplinesc condițiile prevăzute de art. 114 alin. (2), deci a căror maxim special este mai mic de 7 ani sau au fost comise înainte ca minorului să îi fi fost aplicată altă măsură educativă, care să fi fost pusă în executare, nu pot fi nici caracterizate ca fiind *pedepsite de legea statului membru emitent cu o pedeapsă sau o măsură de siguranță **privative de libertate***.

Considerăm că aceasta este interpretarea corectă a dispozițiilor Deciziei-cadru, chiar dacă prin lecturarea textului prin care a fost implementată, respectiv art. 89 alin. (1) lit. d) subpunctul (i) din Legea 302/2004, conform căruia mandatul poate fi emis *în vederea exercitării urmăririi penale ori a judecării, pedeapsa prevăzută de legea română pentru infracțiunea săvârșită este detențiunea pe viață sau închisoarea de 2 ani sau mai mare*, s-ar putea atinge concluzia contrară. Dacă ne raportăm la noțiunea de *pedeapsă prevăzută de lege*, așa cum este definită de art. 187 C.pen., sensul dispoziției ar fi că mereu, atunci când maximul special prevăzut de legea penală este de 2 ani sau mai mare poate fi emis mandatul european de arestare. Totuși, credem că există mai multe argumente care să conducă spre concluzia contrară. În primul rând, noțiunea de *pedeapsă* are o definiție proprie în cadrul Legii 302/2004, conform art. 2 lit. k) din acest act normativ, potrivit căruia termenul este definit drept *pedeapsa detențiunii pe viață sau cu închisoarea ori **măsura privativă de libertate aplicată**, printr-o hotărâre judecătorească sau ordonanță penală, ca urmare a unei acțiuni penale*, astfel încât recursul la art. 187 C.pen. nu se justifică. În al doilea rând,

---

²⁷ Înaintea pronunțării hotărârii Curții în cauza *Piotrowski*, pornind de la concluziile Avocatului General, s-a refuzat executarea unui mandat european de arestare pornind de la faptul că dreptul intern permitea doar aplicarea unei măsuri educative neprivative de libertate. În acest sens, a se vedea C. Ap. București, Secția a II-a Penală, sentința penală nr. 188 din 25 septembrie 2017, consultată pe platforma *Sintact*.

Ulterior pronunțării hotărârii Curții în cauza *Piotrowski*, practica judiciară autohtonă s-a aliniat la standardul aplicat de aceasta, reținându-se că *singura condiție ce se impune a fi verificată, sub acest aspect, în cazul minorilor, de către statul de executare este vârsta de la care, conform legii interne a statului de executare, minorului îi poate fi angajată răspunderea penală, neavând relevanță elementele suplimentare de a căror îndeplinire condiționează legea statului de executare tragerea la răspundere penală a minorului*. În acest sens, a se vedea C. Ap. București, Secția a II-a Penală, sentința penală nr. 106 din 03 iunie 2021, consultată pe platforma *Sintact*.

interpretarea noțiunii trebuie să se facă în raport de Decizia-cadru pe care o implementează. Or, pentru motivele deja expuse, interpretarea logico-sistematică a Deciziei-cadru ne conduce la concluzia că mandatul trebuie emis doar în ceea ce privește măsurile privative de libertate (existente sau potențiale). În al treilea rând, interpretând teleologic Decizia-cadru (și, implicit, legea de implementare), limitele impuse de art. 2 alin. (1) din cuprinsul acesteia privind gravitatea pedepselor sunt menite să asigure că mandatul nu este emis pentru fapte de o gravitate minoră, care nu ar putea expune persoana solicitată la consecințe deosebit de importante. În condițiile în care mandatul ar fi emis pentru desfășurarea urmăririi penale privind o faptă care, față de situația juridică a persoanei solicitate, nu ar putea duce nici măcar în abstract la luarea unei măsuri privative, scopul limitării ar fi eludat.

3.2. Drepturile minorilor în executarea mandatului european de arestare. Relația dintre Decizia-cadru 2002/584 și Directiva 2016/800

O altă problemă care se ridică în materia protecției drepturilor copiilor în sfera mandatului european de arestare vizează corelarea dispozițiilor Deciziei-cadru 2002/584 cu dispozițiile art. 17 din Directiva 2016/800, conform căreia *statele membre se asigură că drepturile menționate la articolele 4, 5, 6 și 8, articolele 10-15 și articolul 18 se aplică mutatis mutandis copiilor care sunt persoane căutate la arestarea acestora în temeiul procedurilor privind mandatul european de arestare în statul membru de executare*. Din cuprinsul acestei dispoziții reiese că minorii se bucură de următoarele drepturi specifice în materia executării mandatelor europene de arestare:

(i) dreptul la informare a copilului. Copiii trebuie să fie informați cu promptitudine cu privire la drepturile lor procesuale și cu privire la aspectele generale de desfășurare a procedurii. Dispoziția trebuie interpretată, în materia mandatului european de executare, prin coroborare cu art. 17 din Directiva 2016/800, astfel încât minorul să nu fie informat cu privire la drepturi de care ar beneficia în calitate de persoană acuzată de o infracțiune, dar de care nu beneficiază în materia mandatului european de arestare, spre exemplu dreptul la înregistrarea audio-video a audierilor. Astfel, minorii trebuie informați cu privire la: dreptul ca titularul răspunderii părintești să fie informat, astfel cum se prevede la articolul 5; dreptul la asistență din partea unui avocat, astfel cum se prevede la articolul 6; dreptul de a fi însoțit de titularul răspunderii părintești în timpul diferitelor etape ale procedurii, astfel cum se prevede la articolul 15; dreptul la o examinare medicală, inclusiv dreptul la asistență medicală, astfel cum se prevede la articolul 8; dreptul la limitarea privării de libertate și la utilizarea unor măsuri alternative, inclusiv dreptul la reexaminarea periodică a detenției, astfel cum se prevede la articolele 10 și 11; dreptul la un tratament specific în timpul privării de libertate, astfel cum se prevede la articolul 12. Informațiile trebuie prezentate atât în scris, cât și oral, într-un limbaj accesibil;

(ii) dreptul la informare a titularului răspunderii părintești. Aceștia trebuie să fie informați cu privire la drepturile deja enumerate la pct. (i). Directiva enumeră trei ipoteze în care informarea se poate face către o altă persoană, respectiv în cazul în care furnizarea informațiilor respective titularului răspunderii părintești: (a) ar fi contrară interesului superior al copilului; (b) nu este posibilă deoarece după depunerea unor eforturi rezonabile niciun titular al răspunderii părintești nu poate fi contactat sau identitatea sa nu este cunoscută; (c) ar putea, pe baza unor circumstanțe obiective și factuale, să pericliteze în mod substanțial procedurile penale;

(iii) dreptul la asistență din partea unui avocat, respectiv dreptul la asistență judiciară gratuită. Directiva dezvoltă pe larg garanțiile privind exercitarea acestui drept, însă, dispozițiile art. 6 trebuie adaptate la specificul procedurii de executare a mandatului european de arestare²⁸. Astfel, organele judiciare trebuie să se asigure că minorul are posibilitatea de a avea întreveneri private cu avocatul, că avocatul poate participa activ la procedură, că este respectat dreptul la confidențialitate a comunicării dintre copil și avocatul său și că dreptul se aplică în concordanță cu interesul superior al copilului;

(iv) dreptul la examinare medicală. Statele membre se asigură că copiii care sunt privați de libertate au dreptul la o examinare medicală fără întârzieri nejustificate, în special cu scopul de a evalua starea mentală și fizică generală a copilului. Examinarea medicală este cât se poate de neinvazivă și este efectuată de către un medic sau un alt profesionist calificat;

(v) dreptul la tratament specific în cazul privării de libertate. În materia executării mandatului, statele trebuie să se asigure că minorii sunt ținuti separat de adulți, cu excepția cazului în care se consideră că este în interesul superior al copilului să nu se procedeze astfel sau în circumstanțe excepționale, în care nu este posibil din punct de vedere practic, cu condiția ca copiii să fie ținuti împreună cu adulții într-un mod care să fie compatibil cu interesul superior al copilului. Pe parcursul reținerii sau arestării organele judiciare și administrative trebuie să ia măsuri pentru: a asigura și a menține sănătatea și dezvoltarea fizică și mentală a copiilor; a asigura dreptul lor la educație și formare, inclusiv pentru copiii cu handicapuri fizice, senzoriale sau de învățare; a asigura exercitarea efectivă și regulată a dreptului lor la viață de familie; a asigura accesul la programe care încurajează dezvoltarea lor și reintegrarea lor în societate și a asigura respectarea libertății lor religioase sau a convingerilor lor. De asemenea, trebuie să se asigure, atunci când este posibil, că minorul are posibilitatea de a se întâlni cu titularul răspunderii părintești;

(vi) dreptul la instrumentarea la timp și cu diligență a cauzelor. În principiu, termenele stabilite de legea în cazul executării mandatului european de arestare sunt de natură să ducă la respectarea acestui drept.

(vii) dreptul la protecția vieții private. Statele membre au obligația fie de a dispune ca ședințele de judecată să fie nepublice, fie de permite judecătorilor să decidă, de la caz la caz, ca ședința să fie declarată nepublică. Art. 14 alin. (3) din Directiva 800/2016, care vizează luarea măsurilor pentru a nu face publice înregistrările și consemnările făcute în cauză nu se aplică în materia executării mandatelor europene de arestare, întrucât face trimitere la art. 9 (înregistrarea interogărilor), care, conform art. 17, nu reprezintă o garanție procesuală aplicabilă în materia mandatului european de arestare;

(viii) dreptul de a fi însoțit de titularul răspunderii părintești. Copiii au dreptul de a fi însoțiți de titularul răspunderii părintești pe parcursul ședințelor de judecată în care sunt implicați;

(ix) dreptul la limitarea privării de libertate și la măsuri alternative detenției. Privarea de libertate a copiilor trebuie limitată la cea mai scurtă perioadă posibilă și trebuie să reprezinte o soluție de ultim resort. Actul procedural prin care se ia o măsură privativă de libertate trebuie să poată face obiectul unui control jurisdicțional și să poată fi supusă unor

---

²⁸ Din această perspectivă, deși dreptul intern nu detaliază modul de exercitare a dreptului, art. 106 alin. (2) din Legea 302/2004 garantează dreptul ca persoana să fie asistată de un apărător ales sau numit din oficiu de instanță. Cu toate acestea, aplicarea regulilor cuprinse în Codul de procedură penală, ca lege generală privind cooperarea judiciară, îndeplinește standardele minimale impuse de Directivă.

reexaminări periodice²⁹. Aceste drepturi vizează perioada dintre identificarea persoanei și punerea în executare a mandatului european de arestare, atât pentru faza procedurală desfășurată în fața procurorului, cât și pentru cea desfășurată în fața instanței de judecată.

3.3. Drepturile fundamentale ale minorilor și mandatul european de arestare

Cooperarea internațională în materie penală la nivelul Uniunii Europene prin intermediul mandatului european de arestare este un edificiu a cărui fundație este încrederea reciprocă între statele membre. Premisa de bază a funcționării acestui mecanism de cooperare este că amploarea verificărilor instanței din statul de executare trebuie să fie redusă, prezumându-se buna credință a statului solicitant, calitatea actului de justiție din celelalte state membre și respectarea drepturilor fundamentale ale omului de către autoritățile și organele judiciare ale statului solicitant.

O serie de hotărâri ale Curții de Justiție a Uniunii Europene, pronunțate începând cu anul 2016, au reprezentat puncte de cotitură cu privire la acest mecanism. O nouă linie jurisprudențială a fost construită începând cu hotărârea pronunțată de Curte în cauzele conexe *Pál Aranyosi și Robert Căldăraru*³⁰, dezvoltată ulterior prin hotărârea pronunțată în

²⁹ În legislația internă, acest drept este reflectat în dispozițiile art. 101 alin. (5) din Legea 302/2004, conform căroră: *în cazul în care persoana solicitată este minor, termenul de reținere de maxim 24 de ore se reduce la jumătate*. În acest caz, reținerea poate fi prelungită, dacă se impune, prin ordonanță motivată, cel mult 8 ore. Pe de altă parte, se observă că în dreptul intern, măsura reținerii nu poate fi contestată în fața instanței de judecată (nu poate face obiectul unui control jurisdicțional). Totuși, având în vedere durata de maxim 20 de ore pentru care măsura poate fi luată, precum și faptul că prelungirea perioadei de privare de libertate poate urma doar în cazul sesizării instanței cu o propunere de luare a măsurii arestării, interpretând pragmatic dispozițiile directivei este dificil să se argumenteze că minorul nu beneficiază, în materia privării de libertate pentru executarea mandatului european de arestare, de un control judiciar. Ca atare, interpretând suplu noțiunea de *privare de libertate*, faptul că pentru primele 12 până la 20 de ore aceasta poate fi dispusă de procuror fără intervenția unei instanțe nu echivalează cu o veritabilă privare de un control judiciar, din moment ce, după scurt timp de la privarea de libertate situația persoanei solicitate este verificată de o instanță.

³⁰ În cauzele conexe C-404/15 și C-659/15, *Pál Aranyosi și Robert Căldăraru*, ECLI:EU:C:2016:198. În speță, Curtea a analizat compatibilitatea executării unor mandate europene de arestare emise de organele judiciare din Ungaria, respectiv România. Problema esențială a vizat faptul că situația faptică din Ungaria, respectiv România indica existența unei probleme sistemice cu suprapopularea penitenciarelor și condițiile din penitenciare, de natură să facă încarcerarea în aceste state de natură să ducă la încălcarea dreptului la tratament uman, garantat atât de Carta Drepturilor a Fundamentale a Uniunii Europene, cât și de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În esență, constatând că acest drept are caracter absolut, Curtea a reținut că atunci când autoritatea judiciară a statului membru de executare dispune de elemente care atestă un risc real privind aplicarea unor tratamente inumane sau degradante persoanelor deținute în statul membru emitent, ea este ținută să aprecieze existența riscului respectiv atunci când trebuie să decidă cu privire la predarea către autoritățile statului membru emitent a persoanei vizate de un mandat european de arestare. Astfel, executarea unui asemenea mandat nu poate conduce la un tratament inuman sau degradant al respectivei persoane. În același timp, însă, Curtea a arătat că această analiză trebuie să fie făcută în două etape. Inclusiv atunci când se constată risc real de tratament inuman sau degradant ca urmare a condițiilor generale de detenție în statul membru emitent, autoritatea judiciară de executare să aprecieze, în mod concret și precis, dacă există motive serioase și temeinice de a crede că persoana în cauză se va confrunta cu acest risc ca urmare a condițiilor detenției sale avute în vedere în statul membru emitent, solicitând informații în baza art. 15 alin. (2) din decizia-cadru. În ipoteza în care informațiile primite de autoritatea judiciară de executare de la autoritatea judiciară emitentă conduc la înlăturarea existenței unui risc real ca persoana în cauză să facă obiectul unui tratament inuman sau degradant în statul membru emitent, autoritatea judiciară de executare trebuie să adopte, în termenele stabilite de decizia-cadru, decizia sa privind executarea mandatului european

cauza *L.M.*³¹, respectiv recenta hotărâre *X și Y*³². În cuprinsul acestora, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, a arătat, în esență, că indiferent pragmatismul care trebuie să ghideze abordarea instanței de executare, scopul de a realiza o cooperare judiciară penală eficientă nu poate fi obținut cu prețul încălcării unor drepturi fundamentale, astfel se poate deduce, de altfel, din cuprinsul art. 1 alin. (3) din Decizia-cadru 2002/584/JAI. În același timp, această serie de hotărâri a adus atingere ideii de încredere reciprocă, din moment ce, în esență, acestea au arătat că, cel puțin în viziunea Curții de Justiție a Uniunii Europene, în state

---

de arestare, fără a aduce atingere posibilității persoanei în cauză, odată predată, de a recurge, în ordinea juridică a statului membru emitent, la căile de atac care îi permit să conteste, dacă este cazul, legalitatea condițiilor detenției sale într-un penitenciar al acestui stat membru

³¹ În cauza C-216/18 *L.M.*, ECLI:EU:C:2018:586, instanțele poloneze au emis trei mandate europene de arestare împotriva unei persoane solicitate, care a fost reținută în Irlanda. Întemeindu-se pe propunerea motivată și pe documentele la care aceasta face referire, persoana în cauză s-a opus predării sale autorităților judiciare poloneze arătând printre altele că o astfel de predare ar expune-o unui risc real de denegare de dreptate flagrantă ca urmare a lipsei de independență a instanțelor din statul membru emitent, care rezultă din punerea în aplicare a reformelor legislative recente ale sistemului judiciar din acest stat membru. Curtea a reținut, la fel ca în cauza *Pál Aranyosi și Robert Căldăraru*, că existența unor deficiențe sistemice sau, cel puțin, generalizate care, potrivit acesteia, pot să afecteze independența puterii judecătorești în statul membru emitent poate să justifice refuzul de executare a mandatului, în măsura în care stabilește în mod concret și precis că, în împrejurările speței, există motive serioase și temeinice de a crede că, în urma predării sale către statul membru emitent, persoana căutată va fi expusă riscului de încălcare a substanței dreptului la un proces echitabil. Curtea a arătat și că punerea în aplicare a mecanismului mandatului european de arestare nu poate fi suspendată decât în caz de încălcare gravă și persistentă de către unul din statele membre a principiilor enunțate la articolul 2 TUE, constatată de Consiliul European în aplicarea articolului 7 alineatul (2) TUE, cu consecințele prevăzute la alineatul (3) al aceluiași articol. În lipsa unei astfel de decizii a Consiliului European, instanța de executare poate refuza mandatul doar în împrejurări excepționale în care autoritatea menționată constată, în urma unei aprecieri concrete și precise a speței, că există motive serioase și temeinice de a crede că persoana care face obiectul acestui mandat european de arestare va fi expusă, în urma predării sale către autoritatea judiciară emitentă, unui risc real de încălcare a dreptului său fundamental la o instanță judecătorească independentă și, prin urmare, a substanței dreptului său fundamental la un proces echitabil.

³² În cauzele reunite C-562/21 și C-563/21, *X și Y*, ECLI:EU:C:2022:100, s-a pus problema executării unor mandate europene de arestare emise de autoritățile din Polonia, atât pentru executarea unor pedepse, cât și pentru efectuarea urmăririi penale, având în vedere că instanța de executare a apreciat că există deficiențe sistemice sau generalizate care afectează independența puterii judecătorești în statul membru emitent, în particular în ceea ce privește deficiențele în numirea judecătorilor. Curtea a arătat că nu orice neregularitate din procedura de numire a judecătorilor poate fi considerată ca reprezentând încălcare de natură să justifice refuzul de executare a mandatului. O neregularitate comisă cu ocazia numirii judecătorilor în cadrul sistemului judiciar în cauză determină o asemenea încălcare, cu precădere atunci când această neregularitate este de o asemenea natură și gravitate încât creează un risc real ca alte ramuri ale puterii, în special puterea executivă, să poată să pună în pericol integritatea rezultatului la care conduce procesul de numire și să semene în acest mod o îndoială legitimă în percepția justițiabililor în ceea ce privește independența și imparțialitatea judecătorilor. În ceea ce privește a doua etapă, Curtea a arătat că persoanei care face obiectul unui mandat european de arestare îi revine sarcina de a prezenta elemente concrete care să sugereze, în cazul unei proceduri de predare în scopul executării unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță privative de libertate, că deficiențele sistemice sau generalizate ale sistemului jurisdicțional al statului membru emitent au avut un efect concret asupra examinării cauzei sale penale și, în cazul unei proceduri de predare în vederea efectuării urmăririi penale, că asemenea deficiențe pot avea un astfel de efect. În același timp, lipsa cooperării loiale din partea autorităților statului solicitant poate avea caracter relevant în a se stabili că s-a adus/există riscul să se aducă o vătămare concretă a dreptului la un proces echitabil. Concluzia Curții a fost în sensul că este posibilă refuzarea executării unor mandate europene de arestare, fie că sunt emise în scopul executării unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță privative de libertate, fie că sunt emise în scopul efectuării urmăririi penale, însă doar în cazul în care se constată motive serioase și întemeiate de a crede că dreptul la un proces echitabil a fost încălcat sau, după caz, există riscul de încălcare a acestuia.

anumite membre ale Uniunii Europene există încălcări grave ale unor drepturi fundamentale, astfel încât judecătorul din statul de executare este pus în poziția de a face verificări reale și concrete privind sistemul administrativ și judiciar dintr-un alt stat membru, respectiv cu privire la respectarea drepturilor persoanei solicitate în acest stat. Desigur, aceste decizii pot fi privite și dintr-o altă perspectivă, ca un imbold pentru anumite state în a asigura un standard mai înalt de protecție a drepturilor omului³³.

În acest context, se ridică problema modului în care judecătorul din statul de executare va trebui să analizeze protecția drepturilor fundamentale în cazul minorilor. În particular, se ridică problema modului de interpretare a art. 1 alin. (3) din Decizia-cadru 2002/584/JAI, conform căruia *prezenta decizie-cadru nu poate avea ca efect modificarea obligației de respectare a drepturilor fundamentale și a principiilor juridice fundamentale, astfel cum sunt acestea consacrate de articolul 6 din Tratatul privind Uniunea Europeană*, față de situația particulară de vulnerabilitate a minorilor. După cum am arătat deja, art. 24 alin. (3) din Carta Drepturilor a Fundamentale a Uniunii Europene statuează că interesul superior al copilului trebuie să fie primordial în orice acțiune referitoare la copii. Ar putea o instanță de executare să justifice refuzul de executare a unui mandat european de arestare în considerarea interesului superior al copilului?

Răspunsul nu poate fi dat decât pornind de la o altă întrebare, prin care să edificăm premisa acestuia – care este conținutul normativ al noțiunii de *interes superior al copilului*? Problema capătă relevanță în particular în contextul în care Carta Drepturilor a Fundamentale a Uniunii Europene diferențiază între drepturi³⁴ și principii³⁵. Spre deosebire de drepturi, principiile nu au o constituție de sine stătătoare, ci o natură simbiotică, întrucât trebuie să fie implementate, fiind folosite pentru a determina legalitatea sau interpretarea normelor care sunt adoptate în baza lor³⁶. Altfel spus, principiile țin de apanajul dreptului obiectiv, nefiind inerente persoanei. Principiile nu conferă prerogative pe care persoane poate să și le exercite (sau nu), ci doar o matrice în interiorul căruia există normele care le implementează, care li se subordonează.

Definirea conținutului normativ al noțiunii amintește de paradoxul pisicii lui Schrödinger, întrucât interesul superior al copilului este și un drept, dar și un principiu, iar pentru determinarea conținutului normativ trebuie observat contextul în care acesta se aplică.

Astfel, conform Comentariului General nr. 14 (2013) al Comitetului Națiunilor Unite privind drepturile copilului la Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului³⁷ interesul superior al copilului este un concept legal cu trei valențe: (i) drept substanțial – acesta dă prerogativa copilului să invoce direct în fața instanțelor și autorităților naționale ca interesul său superior să fie luat în considerare ca element esențial în luarea deciziei, statele

³³ G. Cliquennois, S. Snacken, *D. Van Zyl Smit*, Can European human rights instruments limit the power of the national state to punish? A tale of two Europes, *European Journal of Criminology*, vol. 18, nr. 1, 2021, p.22.

³⁴ Față de scopul prezentului studiu, vom asimila și *libertățile* în sensul larg al noțiunii de drepturi, deși noțiunea de *libertate* are un conținut normativ diferit de noțiunea de *drept* (înțelegând *stricto-sensu*).

³⁵ T. Lock, *Rights and Principles in the EU Charter of Fundamental Rights*, *Common Market Law Review*, vol. 56, nr. 2 [consultat on-line la adresa: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3447798 15.07.2022], pp.1-2.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Committee on the Rights of the Children, General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), 29 mai 2013, p. 4.

având o obligație concretă să respecte acest drept³⁸; (ii) principiu fundamental de interpretare – atunci când o dispoziție legală este susceptibilă de mai multe interpretări, trebuie dată prioritate celei care protejează cel mai bine interesul superior al minorului; (iii) regulă de procedură – orice decizie, fie ea judiciară sau administrativă, trebuie să conțină o analiză a efectelor acesteia asupra copilului, iar considerentele expuse trebuie să indice că a existat o astfel de analiză³⁹.

Dreptul copilului, ca interesul său superior să fie un factor primordial, are, de asemenea, un element de specificitate suplimentar, particularizant – acesta trebuie coroborat, adesea, cu alte drepturi. Spre exemplu, dreptul la viață privată și de familie trebuie coroborat cu dreptul copilului ca interesul său să fie un factor primordial în luarea unei decizii privind punerea sa în plasament. Motivul este simplu, interesul superior al copilului reprezintă, încă, un concept destul de vag, iar în culturi diferite poate primi sensuri diferite⁴⁰. Ce trebuie înțeles, însă, este că interesul superior al copilului nu poate fi invocat pentru a compromite un alt drept al acestuia⁴¹. În consecință, în principiu, interesul superior al copilului, ca drept substanțial, nu poate fi invocat pentru a restrânge un alt drept al minorului, ci pentru a-l extinde, în favoarea copilului. În egală măsură, aceasta nu va împiedica organele judiciare să se prevaleze de interesul superior pentru a da prevalență unui drept, atunci când în cauză există mai multe drepturi concurente (spre exemplu, dreptul la integritate corporală și psihică pus în balanță cu dreptul la legături cu familia) sau pentru a limita drepturi ale unui copil atunci când există o bază legală, din rațiuni de protecție a acestuia (spre exemplu, limitarea dreptului la viață privată, prin interzicerea contactului cu anumite persoane).

Există rațiuni solide pentru a se considera că acest sens bivalent a noțiunii de interes superior al copilului (atât drept, cât și principiu de interpretare) reiese și din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene. În primul rând, observăm că redactarea art. 24 alin. (2) din Cartă este esențialmente identică celei cuprinse în art. 3 par. 1 din Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului, astfel încât ar fi dificil să identificăm rațiuni pentru care conținutul noțiunii ar fi diferit. De asemenea, după cum am arătat deja *supra*, art. 3 din Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului a reprezentat o sursă de inspirație declarată a art. 24 din Cartă. În al doilea rând, miza diferențierii între drepturi și principii în cuprinsul Cartei a ținut, în principal, de dispozițiile privind *drepturile sociale* (cuprinse în titlul IV al cartei), scopul fiind ca, prin caracterizarea acestora ca principii să se

---

³⁸ Ne imaginăm un exemplu ipotetic în care, în lipsa unei dispoziții legale, un copil solicită să i se ofere măsuri de protecție, întrucât membrii familiei sale îl supun la forme de abuz psihologic (cum ar fi separarea pe durată îndelungată de părinți, ridiculizare, negarea personalității, pentru exemple concrete, în particular legate de culturi religioase, a se vedea *R.B. Montana, The Best Interest of the Child and the Constitutional Rights of Cult Member Parents: Resolution of a Conflict*, *New York Law School Journal of Rights*, vol. 5, nr. 1, 1987, p.112 și urm). Admițând că protejarea interesului superior al copilului este un drept substanțial, vom conchide că autoritățile administrative sau judiciare ar putea lua astfel de măsuri, temporar și proporțional, chiar și în lipsa bazei legale exprese, alta decât norma generală care garantează protejarea interesului superior al copilului. Dispare, astfel, etapa intermediară a implementării, necesară în cazul principiilor.

³⁹ Considerăm că și în acest caz este vorba tot de un drept, dar nu sub aspect substanțial, ci sub aspect procedural.

⁴⁰ *R. Ruggeiro, The Best Interest of the Child*, în *Z. Vaghri, J. Zermatten, G. Lansdown, R. Ruggeiro, Children's Well-Being: Indicators and Research*, Ed. Springer, 2022, p. 22.

⁴¹ *idem*, p.23.

evite ca acestea să devină prea puternice⁴².

Corelativ interesului superior al copilului art. 24 alin. (1) din Cartă garantează faptul că *copiii au dreptul la protecția și îngrijirile necesare pentru asigurarea bunăstării lor*. În acest caz, vorbim de un veritabil drept, aspect necontroversat.

În lumina celor arătate, considerăm că art. 24 alin. (1) și (2) din Cartă ar putea sta la baza refuzului executării unui mandat european de arestare, în temeiul art. 1 alin. (3) din Decizia-cadru 2002/584/JAI.

Un exemplu care poate fi imaginat este cel în care executarea mandatului ar implica separarea minorului de familia sa (resortisanți în statul de executare) pentru o perioadă semnificativă de timp. În acest caz, există rațiuni solide ca pedeapsa să fie executată în statul solicitat, având în vedere aplicarea prioritară a interesului superior al copilului prin raportare la dreptul de a avea și păstra legături cu familia sa. Nu trebuie pierdut din vedere că un scop primordial al măsurilor de natură penală luate împotriva minorilor trebuie să fie reintegrarea acestora în societate și facilitarea dezvoltării potențialului lor⁴³. Or, separarea de familie, în funcție de situația concretă, poate aduce atingeri grave posibilităților reale ale minorului de a se reintegra în societate, prin restrângerea excesivă a posibilităților de a beneficia sprijinul moral al familiei, pe perioada privării de libertate. De altfel, art. 12 din Directiva 2016/800 obligă statele să garanteze copilului exercitarea efectivă și regulată a dreptului la relații de familie. Considerăm, în consecință, că, față de specificul speței, într-o ipoteză precum cea prezentată, instanța din statul de executare ar putea refuza executarea mandatului de arestare emis, prin raportare la art. 1 alin. (3) din Decizia-cadru 2002/584/JAI.

De altfel, problema relației interesului superior al copilului în păstrarea relațiilor de familie și mandatul european de arestare a fost, recent, învederată Curții de către Curtea Supremă Italiană⁴⁴. Contextul în care a fost adresată este, însă diferit, întrucât mandatul european de arestare viza o persoană solicitată care locuiește în Italia alături de copiii săi. Instanța supremă italiană a adresat Curții următoarea întrebare: *Articolele 1 (2), (3) și Articolele 3 și 4 din Decizia-cadru 2002/584/JHA trebuie să fie interpretate în sensul că nu permit instanței de executare să refuze sau să amâne predarea unei mame care locuiește alături de copiii săi?* Deși întrebarea nu vizează direct problema de drept care am descris-o mai sus, răspunsul Curții, mai ales din perspectiva considerentelor, va contribui semnificativ la confirmarea sau infirmarea interpretării noastre.

Un alt exemplu vizează aplicarea particulară a dreptului la tratament uman și nedegradant în cazul minorului. Pornind de la cauza *Aranyosi și Căldăraru*, în mod cert, faptul că minorul ar fi supus unor condiții de detenție care ar duce la încălcarea dreptului de a nu fi supus la tratament inuman și nedegradant, poate constitui un motiv de a refuza executarea mandatului european de arestare. Față de specificul situației minorilor, trebuie arătat că Directiva 2016/800 instituie, în cuprinsul art. 12, o serie de garanții privind privarea de libertate, care includ: (i) separarea de adulți; (ii) asigurarea și menținerea sănătății și dezvoltării fizice și mentale; (iii) asigurarea dreptului la educație și formare, inclusiv pentru copiii cu handicapuri fizice, senzoriale sau de învățare; (iv) asigurarea exercitării efective și regulate a dreptului copilului la viață de familie; (v) asigurarea accesului la programe care încurajează dezvoltarea lor și reintegrarea lor în societate; (vi) asigurarea respectării libertății

⁴² T. Lock, op.cit., p. 6.

⁴³ După cum arată și considerentul (9) al Directivei 800/2016.

⁴⁴ Cauza C-261/22, întrebare adresată Curții Supreme de Justiție în 19 aprilie 2022.

religioase sau a convingerilor copilului. Credem că aceste garanții constituie, în realitate, standarde de bune practici minimale privind detenția minorilor, prin raportare la situația de deosebită vulnerabilitate a copiilor. Astfel, atunci când minorul poate demonstra că există motive serioase să se creadă că, în timpul executării pedepsei sau măsurii luate împotriva sa, statul emitent nu îi poate asigura aceste condiții privind executarea, este posibilă, în speța concretă, în vederea respectării interesului superior al copilului, refuzarea executării mandatului, chiar dacă față de un adult s-ar considera că nu sunt întrunite condițiile pentru ca tratamentul să cadă sub incidența art. 3 din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene.

III. COOPERAREA JUDICIARĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE PENALĂ. ALTE FORME DE COOPERARE PREVĂZUTE DE LEGEA 302/2004

Spre deosebire de cooperarea în materie penală în spațiul de securitate al Uniunii Europene, care are la bază o structură legislativă centralizată, comună, cooperarea cu state terțe poate avea la bază diverse convenții internaționale sau se poate desfășura pe baza curtoaziei internaționale⁴⁵. În egală măsură, Legea 302/2004 prevede mai multe forme de cooperare internațională. Ca atare, în cele ce urmează, ne vom concentra pe dispozițiile Legii 302/2004 republicată, privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, care reglementează cu titlu general această chestiune în România, având în vedere că acest act normativ stabilește condițiile generale privind angrenarea autorităților române în demersuri de cooperare cu alte state care ar putea afecta infractorii minori.

1. Extrădarea minorilor

Trebuie arătat, de la bun început, că Legea 302/2004 nu conține dispoziții specifice privind minorii. Cu toate acestea, interpretarea și aplicarea dispozițiilor acesteia trebuie să țină cont de interesul superior al copilului și de drepturile acestuia, ca principii fundamentale recunoscute atât pe plan intern, cât și pe plan internațional. În cele ce urmează vom analiza dispozițiile legii prin acest filtru.

Prima problemă care se ridică este dacă este posibilă extrădarea minorilor. Această discuție apare în considerarea redactării art. 18, potrivit căreia *pot fi extrădate din România, în condițiile prezentei legi, la cererea unui stat străin, persoanele aflate pe teritoriul său care sunt urmărite penal sau sunt trimise în judecată pentru săvârșirea unei infracțiuni ori sunt căutate în vederea executării unei măsuri de siguranță, a unei pedepse sau a unei alte hotărâri a instanței penale în statul solicitant*. Astfel, față de alegerea legiuitorului de a diferenția între *pedepse și măsuri educative*, fie ele și privative de libertate în cuprinsul Codului Penal, se pune problema dacă este posibilă extrădarea unui minor în vederea executării unei măsuri echivalente unei măsuri educative. Răspunsul decurge din lecturarea art. 2 lit. k) din Legea 302/2004, care, după cum am arătat *supra*, dă un sens diferit noțiunii de pedeapsă decât cel cuprins în Codul penal (*pedeapsa detențiunii pe viață sau cu închisoarea ori măsura privativă de libertate aplicată, printr-o hotărâre judecătorească sau ordonanță penală, ca urmare a unei acțiuni penale*). Astfel, atât timp cât în sensul autonom al legii *pedeapsa* include orice măsură privativă de libertate aplicată printr-o hotărâre

⁴⁵ L.V. Lefterache, op.cit., p. 148.

judecătorească, eventualele măsuri educative privative de libertate vor cădea sub incidența legii⁴⁶. *Per a contrario*, extrădarea nu este posibilă pentru executarea unei măsuri neprivative de libertate luate împotriva minorului.

Minorii nu sunt incluși între persoanele exceptate de la extrădare potrivit art. 19 din Legea 302/2004. În egală măsură, vârsta persoanei solicitate nu este inclus ca motiv obligatoriu de refuz al extrădării, precum în cazul mandatului european de arestare.

Art. 24 alin. (1) din Legea 302/2004 prevede că extrădarea poate fi admisă numai dacă fapta pentru care este suspectată sau acuzată ori a fost condamnată persoana a cărei extrădare se solicită este **prevăzută ca** infracțiune atât de legea statului solicitant, cât și de legea română. În această privință, o primă problemă care ar trebui analizată este dacă ar putea fi dat curs extrădării unei persoane care nu a împlinit vârsta de 14 ani.

Lacuna ar putea fi acoperită prin prevalarea de motivul de neexecutare facultativă prevăzută de art. 22 alin. (2) din Legea 302/2004, potrivit căruia *extrădarea unei persoane poate fi refuzată sau amânată, dacă predarea acesteia este susceptibilă să aibă consecințe de o gravitate deosebită pentru ea, în special din cauza vârstei sau a stării sale de sănătate. În caz de refuz al extrădării, prevederile art. 23 alin. (1) se aplică în mod corespunzător*. Cu toate acestea, soluția nu este pe deplin satisfăcătoare, din moment ce dispoziția legală se raportează (spre deosebire de Decizia-cadru 2002/584/JAI) la vârsta de la data soluționării cererii de extrădare, astfel încât poate fi imaginată situația în care minorul împlinește vârsta minimă pentru răspunderea penală la data soluționării cererii, deși nu o împlinise la data săvârșirii faptei.

În această privință, trebuie avut în vedere că există mai multe cauze în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, apte să indice importanța luării în considerare a tuturor potențialelor consecințe ale dispunerii extrădării. Într-adevăr, Curtea s-a aplecat asupra chestiunii protecției vieții private și vieții de familie cu prioritate în ceea ce privește expulzarea, însă raționamentele Curții pot fi relevante și în materia extrădării, mai ales în ceea ce privește minorii.

În cauza *Cruz Varas și alții contra Suedia*⁴⁷ Curtea a admis, chiar dacă nu a constatat încălcări în acest sens, că articolul 8 din Convenție ar putea fi aplicat în ceea ce privește expulzarea unei persoane. Cu toate acestea, în cauza concretă, care privea expulzarea în statul Chile, Curtea a constatat că doi dintre reclamânți s-au ascuns și s-au sustras de la executarea ordinului de extrădare. De asemenea, a constatat că probele prezentate nu au arătat că au existat obstacole în calea stabilirii vieții de familie în țara lor de origine.

În cauza *Berrehab c. Țărilor de jos*⁴⁸, Curtea a constatat o încălcare a articolului 8 din Convenție. În cauză, reclamânții erau un cetățean marocan, divorțat de soția sa olandeză, și fiica sa, care locuia cu mama sa. După divorț, guvernul olandez a refuzat să reînnoiască permisul de muncă al tatălui și, în cele din urmă, l-a expulzat din țară. Reclamânții au susținut că acțiunea guvernului a încălcat articolul 8 din Convenție, care protejează viața de familie. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a considerat întemeiate aceste argumente și a considerat că articolul 8 a fost încălcat, deoarece refuzul de a reînnoi permisul de muncă și expulzarea tatălui i-a împiedicat pe reclamânți să mențină legături regulate, ingerința nefiind

⁴⁶ F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p.197.

⁴⁷ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, hotărârea din 20 martie 1991, *Cruz Varas și alții contra Suedia*, 15576/89.

⁴⁸ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, hotărârea din 20 martie 1991, *Berrehab contra Țărilor de jos*, 10730/84.

necesară și proporțională cu scopurile urmărite.

Considerăm că prin adaptarea argumentelor Curții la problematica extrădării (nu a expulzării) și privindu-le prin filtrul relațiilor de familie ale minorului cu părinții săi, se pot extrage concluzii relevante pentru aplicarea art. 22 alin. (2) din Legea 302/2004. Apreciem că recunoașterea de către Curte a faptului că o soluție prin care o persoană este îndepărtată din țară, indiferent că vorbim de extrădare sau de expulzare, poate afecta relațiile de familie și constitui o ingerință în materia vieții private și de familie, impune efectuarea unei analize de proporționalitate. Deducem, deci, că instanța ar trebui să analizeze dacă, în ipoteza admiterii cererii de extrădare, minorii și-ar putea stabili viața de familie în statul solicitant sau dacă în această privință există obstacole dificil surmontabile sau de nesurmontat.

Totuși, jurisprudența Curții ar trebui citită în sensul că obstacolele trebuie să aibă un caracter obiectiv. Dacă membrii familiei minorului ar putea să se mute pentru a menține legături personale cu acesta, în timpul eventualei privări de libertate, prin vizite, fără a exista impedimente în acest sens, nu credem că se poate trage concluzia unei încălcări a vieții private și de familie. Dacă aceștia nu sunt dispuși să facă eforturile necesare, implicite față de specificul extrădării, această împrejurare nu poate fi imputată statului care formulează cererea de extrădare. Interpretarea contrară ar duce, practic, la respingerea oricărei cereri de extrădare formulate împotriva unui minor, prin simplul fapt că ar invoca despărțirea față de familie.

O altă situație de refuz obligatoriu al extrădării care impune luarea în considerare a particularităților persoanei solicitate minor este, în opinia noastră, cea prevăzută de art. 21 alin. (1) lit. a) din Legea 302/2004, conform căreia este obligatoriu refuzul extrădării *dacă nu a fost respectat dreptul la un proces echitabil în sensul Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950, sau al oricărui alt instrument internațional pertinent în domeniu, ratificat de România.*

2. Consimțământul dat de reprezentant

În cazul mai multor forme de cooperare internațională în materie penală, consimțământul persoanei vizate de măsurile de cooperare reprezintă un element esențial. Conform Legii 302/2004, în următoarele materii se arată că *în raport cu vârsta ori cu starea fizică sau mintală a persoanei condamnate, consimțământul poate fi dat de reprezentantul acesteia*: (i) Transferarea persoanelor condamnate, deținute în state terțe, în vederea executării pedepsei sau a măsurii privative de libertate într-un penitenciar sau unitate sanitară din România – art. 142 alin. (1) lit. c); (ii) Transferarea persoanelor condamnate, deținute în alte state membre ale Uniunii Europene, în vederea executării pedepsei sau a măsurii privative de libertate într-un penitenciar sau unitate sanitară din România – art. 167 alin. (1) lit. d).

În acest context se pune problema interpretării dispoziției legale în sensul de a stabili care sunt cazurile în care consimțământul poate fi dat de reprezentantul minorului (dispozițiile făcând în mod clar referire la minori și interziși, din moment ce în caz contrar nu putem vorbi de un reprezentant legal al persoanei), deci cazurile în care un astfel de consimțământ poate fi acceptat *în raport cu vârsta*. Nu credem că situațiile pot fi stabilite în abstract. În general, în materie penală, legiuitorul a reglementat consimțământul minorului fie de sine stătător (de exemplu, în ceea ce privește efectuarea expertizei medico-legale, conform art. 184 alin. (3) C.proc.pen., întrucât consimțământul trebuie doar exprimat în

prezența ocrotitorului legal), fie doar atunci când este secundat de consimțământul reprezentantului legal (de exemplu, în ceea ce privește urmarea procedurii abreviate de judecată, conform art. 375 alin. (1²) C.proc.pen.). În principiu, situația în care legiuitorului permite reprezentantului legal să complinească singur consimțământul minorului este una extraordinară, tocmai pentru că orice măsură de natură penală poate avea consecințe semnificative asupra copilului, care are dreptul ca opinia sa să fie luată în considerare (spre exemplu retragerea apelului, art. 415 alin. (2) C.proc.pen.). Observăm, deci, că legiuitorul nu a avut o viziune unitară asupra acestei problematici, reglementând de la caz la caz valoarea consimțământului reprezentantului legal.

Spre deosebire de toate variantele menționate mai sus, reiese că dispozițiile din cuprinsul Legii 302/2004 se orientează către o soluție inedită și lasă, în esență, la aprecierea organelor judiciare determinarea situațiilor în care consimțământul minorului poate fi suplinit de reprezentantul legal. În acest context se pune problema criteriilor pe care le va avea în vedere instanța pentru a determina că este suficient consimțământul reprezentantului legal. Considerăm că, atunci când se raportează doar la vârsta persoanei vizate, criteriul director trebuie să fie interesul superior al copilului. În consecință, instanța urmează să aprecieze dacă este în interesul minorului aducerea la îndeplinire a măsurii, raportat la consecințele pe care le-ar avea asupra sa un eventual refuz.

Se mai impune, de asemenea, să arătăm că, din interpretarea *per a contrario* a dispoziției legale, consimțământul minorului, atunci când există, este suficient, nefiind necesară dublarea de consimțământul reprezentantului legal.

O dispoziție similară există și în materia transferul temporar către statul emitent al unui ordin european de anchetă al persoanelor supuse unei măsuri privative de libertate în scopul ducerii la îndeplinire a unei măsuri de anchetă, în baza unui ordin european de anchetă. Astfel, conform art. 343 alin. (3) din Legea 302/2004, *dacă instanța consideră că este necesar, având în vedere vârsta sau starea fizică ori mentală a persoanei, reprezentantului legal al persoanei deținute i se oferă ocazia de a-și exprima opinia cu privire la transfer*. În această situație, însă, apreciem că eventualul consimțământ al reprezentantului legal nu poate suplini consimțământul cerut de art. 343 alin. (2) lit. b) din Legea 302/2004. Cu toate acestea, având în vedere că potrivit art. 343 alin. (2) din Legea 302/2004 *executarea unui ordin european de anchetă, emis în vederea transferului temporar către statul emitent al persoanelor private de libertate în scopul ducerii la îndeplinire a unei măsuri de anchetă, poate fi refuzată în cazul în care persoana privată de libertate nu își dă consimțământul*, considerăm că opinia reprezentantului legal poate fi luată în considerare în cântărirea oportunității refuzului, din moment ce este vorba de o ipoteză de refuz facultativ.

IV. CONCLUZII. REGULILE ȘI PRINCIPIILE PRIVIND COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE PENALĂ ÎN CAZUL COPIILOR REFLECTATE ÎN DREPTUL INTERN. PERSPECTIVE DE VIITOR PRIVIND COOPERAREA

1. Dreptul intern în contextul internațional. Puncte tari, puncte slabe, oportunități și pericole

Prezentarea cadrului legal supranațional care reglementează materia cooperării internaționale în materie penală privind minorii ridică problema modului în care această legislație a fost înțeleasă și implementată în dreptul intern. În acest context, se impune să

analizăm punctele tari, punctele slabe, oportunitățile de dezvoltare a legislației interne și pericolele care se conturează din potențiale incompatibilități.

Punctul forte al modului în care legiuitorul a înțeles să procedeze la implementarea normelor de cooperare internațională în materie penală specifice minorilor constă în disponibilitatea de a conferi cel mai înalt grad de protecție privind drepturile vizate. Un exemplu bun în această privință este Legea nr. 284 din 8 decembrie 2020, al cărei scop, declarat în expunerea de motive, a fost tocmai implementarea Directivei 2016/800. Legiuitorul nu s-a prevalat de anumite posibilități de restricționare a drepturilor pe care Directiva le permitea. Această alegere prezintă două avantaje majore: în primul rând, conferirea unui înalt grad de protecție drepturilor garantate este de natură să crească încrederea potențialilor parteneri în cooperare privind respectarea interesului superior al copilului; în al doilea rând, se evită riscul supra-legiferării și a îngreunării activității practicienilor, precum și riscul de aplicare arbitrară a garanțiilor, în funcție de criterii care să nu exceleze prin claritate.

Un exemplu edificator este dreptul la asistență din partea unui avocat. În implementarea acestuia, legiuitorul nu a intervenit, menținând soluția legislativă prevăzută de art. 90 lit. a) C.proc.pen., impunând asistența juridică obligatorie atunci când suspectul sau inculpatul este minor, fără a se prevala de posibilitatea prevăzută de Directivă de a deroga de la acest drept atunci când asistența de către un avocat nu este proporțională în raport cu circumstanțele cauzei, ținând seama de gravitatea presupusei infracțiuni, de complexitatea cauzei, precum și de măsurile care ar putea fi luate în raport cu această infracțiune.

Mai mult, în unele cazuri, precum cel al dreptul la informare (art. 505¹ C.proc.pen., introdus prin legea nr. 284/2020), în vederea asigurării coerenței legislative, legiuitorul a prevăzut un standard mai înalt decât cel minim garantat de Directivă. S-a renunțat la distincția din cuprinsul Directivei între drepturi care trebuie aduse la cunoștință la momentul formulării unei acuzații și drepturi care trebuie aduse la cunoștință cât mai curând posibil în cadrul anumitor proceduri, preferându-se să impună organelor judiciare ca încă de la prima audiere în calitate de suspect sau inculpat a minorului să i se aducă la cunoștință toate drepturile prevăzute de Directivă. Soluția este avantajoasă atât pentru copil, care este complet informat încă din primele stadii ale procedurii, cât și pentru organele judiciare, care beneficiază de o reglementare unitară, eliminându-se riscul de a omite informarea minorului cu privire la anumite drepturi (acestea având, spre exemplu, posibilitatea de a folosi un singur tipizat privind drepturile care trebuie aduse la cunoștință, care să privească toate informațiile menționate în art. 505¹ alin. (1) C.proc.pen.).

Principalele **puncte slabe** care pot fi identificate sunt: (i) folosirea unor standarde diferite de actele supranaționale, fără a clarifica scopul acestor soluții legislative prin expunerea de motive, astfel încât, prin raportare la conținutul actului transpus, pot apărea neclarități și (ii) limitarea modificărilor la nivelul unui singur act normativ, fără a se modifica și actele adiacente, astfel încât implementarea rămâne incompletă.

Ca exemplu de folosire a unor standarde diferite, fără clarificarea scopul soluției legislative, observăm că prin Legea nr. 284/2020 s-a adăugat alin. (2) la art. 504 C.proc.pen., conform căruia *în cursul urmăririi penale, procedura în cauzele cu infractori minori se aplică și persoanelor care au împlinit 18 ani, până la împlinirea vârstei de 21 de ani, dacă la data dobândirii calității de suspect erau minore, atunci când organul judiciar consideră necesar, ținând seama de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de*

vulnerabilitate ale persoanei vizate. Spre deosebire de Directiva 2016/800, dispoziția din dreptul național a făcut referire la aplicarea procedurii în cauzele cu infractori minori în ansamblul său, fără a mai face referire la aplicarea *anumitor dispoziții*, precum Directiva. Problema care se ridică este dacă, față de această dispoziție legală, organele judiciare pot să acorde doar anumite garanții specifice minorilor persoanei care a împlinit 18 ani, așa cum reiese din Directivă, sau dacă trebuie să aplice, în toate cazurile, procedura din cauzele cu minori în ansamblul său (spre exemplu, inclusiv în ceea ce privește prezența părinților la audieri sau informarea acestora, după ce suspectul a împlinit vârsta de 18 ani, regulă procedurală pe care Directiva le exclude expres în privința acestei situații). Credem că față de modul în care legiuitorul intern a înțeles să transpună Directiva, organele judiciare nu au posibilitatea de a aplica doar anumite garanții specifice, urmând să aplice în ansamblul său procedura referitoare la cauzele cu minori⁴⁹. Corectivul principal care poate fi identificat ține de aplicarea cu prioritate a interesului superior al copilului, prin ascultarea acestuia și aplicarea principiului potrivit căruia suspectul sau inculpatul poate renunța, atunci când se află în deplină cunoștință de cauză, la anumite drepturi protejate de nulități relative.

Cel mai semnificativ punct slab este, însă, în opinia noastră, faptul că transpunerea legislației supranaționale este adesea incompletă. În această privință, din nou, Directiva 800/2016, prin raportare la Decizia-cadru 2002/584/JAI reprezintă un exemplu exponențial. Astfel, după cum am arătat *supra*, art. 17 din Directiva 800/2016 stabilește că o parte dintre garanțiile procesuale prevăzute în cuprinsul acesteia trebuie asigurate și în ceea ce privește executarea mandatelor europene de arestare. Or, Legea 304/2004, în cuprinsul căreia este reglementată procedura de executare a mandatelor europene de arestare, nu a fost actualizată pentru a conferi garanții specifice minorilor. Astfel, organele judiciare vor fi nevoite să recurgă la aplicarea directă a Directivei. Exemplele în această privință sunt numeroase. Dreptul la informare, astfel cum este reglementat de art. 104 alin. (3) din Legea 302/2004 nu face trimitere la toate drepturile garantate de Directivă. Dreptul copilului de a fi însoțit de titularul răspunderii părintești nu este deloc reglementat de Legea 302/2004. În egală măsură, aceasta nu face referire la informarea titularului răspunderii părintești, în ipoteza în care persoana solicitată este minor. În ceea ce privește protecția dreptului la viață privată, inclusiv în cazul minorilor, faza judiciară a procedurii de punere în executare a mandatului european de arestare se va desfășura în ședință publică, conform art. 104 alin. (14) din Legea 302/2004, afară de cazul în care, la cererea procurorului, a persoanei solicitate sau din oficiu, judecătorul apreciază că se impune judecarea cauzei în ședință secretă. Desfășurarea publică a ședinței nu încalcă automat dreptul la respectarea vieții private, însă, din cuprinsul Directivei, reiese că instanța ar trebui să ia în considerare declararea nepublică a ședinței, chiar din oficiu, pentru a asigura respectarea acestui drept.

---

⁴⁹ În plus, se impune a fi observat că această limitare se aplică, în realitate, doar în faza de urmărire penală, din moment ce art. 507 alin. (3), aplicabil fazei de judecată, arată că *inculpatul care a săvârșit infracțiunea în timpul când era minor este judecat potrivit procedurii aplicabile în cauzele cu infractori minori, dacă la data sesizării instanței nu a împlinit 18 ani. Dacă la data sesizării instanței inculpatul împlinise vârsta de 18 ani, dar la data dobândirii calității de suspect era minor, instanța investită, reținând cauza, poate decide aplicarea procedurii pentru cauzele cu infractori minori, atunci când consideră necesar, ținând cont de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate*. Din moment ce această normă, care reglementează o regulă separată pentru etapa judecătorească, nu mai face referire la pragul de 21 de ani, rezultă că, în măsura în care instanța reține că este necesară aplicarea procedurii privind cauzele cu minori, aceasta poate fi aplicată și după ce persoana care avea sub 18 ani la data la care a devenit suspect împlinește 21 de ani.

Pe de altă parte, observăm că se creează o diferență de tratament între procedura executării mandatului european de arestare și procedura de judecată în cazul minorilor, în privința aceluiași drept, fără să reiasă clar existența unei justificări obiective a acesteia.

Principalele **oportunități** care pot fi identificate privesc faptul că normele interne lasă loc organelor judiciare să creeze un cadru infralegal, fie prin *soft law*, fie prin reglementări administrative, prin care să unifice și să popularizeze procedurile cu relevanță pentru cooperarea internațională (spre exemplu prin ghiduri, protocoale sau norme interne). Spre exemplu, o parte dintre carențele din legea de implementare a Directivei, identificate mai sus, pot fi compensate prin atragerea atenției asupra necesității aplicării directe a unor dispoziții din cuprinsul acesteia. Similar, în acest mod pot fi explicitate noțiuni care lasă loc de interpretare, precum expresia *ținând seama de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate*, folosită de art. 504 alin. (2) C.proc.pen. Publicarea unor astfel de ghiduri este o soluție îmbrățișată și în practica altor state, spre exemplu în Țările de Jos, unde, pentru a sprijini procesul procurorilor de a lua o decizie privind extinderea vârstei până la care pot fi aplicate sancțiuni specifice minorilor s-a întocmit un ghid care indică principalele criterii ce pot fi avute în vedere⁵⁰. Astfel de instrumente ar putea fi folosite și prin raportare la modificările Codului de procedură penală, care prevede posibilitatea extinderii vârstei până la care se poate aplica procedura specifică minorilor.

O altă oportunitate, din perspectiva respectării interesului superior al copilului, este că actuala reglementare procedurală permite o mai mare implicare a organelor judiciare în sprijinirea mediului familial al minorului. Având în vedere miza deosebit de mare pentru viața de familie a copilului pe care desfășurarea unui proces penal care implică cooperarea internațională sau executarea unei măsuri sau sancțiuni penale dispuse într-un alt stat, creșterea gradului de implicare a părinților în procedură creează oportunități pentru organele judiciare de a interacționa cu familia minorului, de a-i ajuta pe membrii acesteia să înțeleagă situația juridică și de a oferi recomandări privind gestionarea situației, astfel încât să se evite traumatizarea copilului și să se faciliteze reintegrarea socială.

În ceea ce privește principalele **pericole** care decurg din actuala reglementare, acestea privesc riscul unei practici neunitare. În particular, avem în vedere noțiunile largi folosite de legiuitor sau cazurile de aplicare directă a legislației supranaționale. Omisiunile legiuitorului trebuie acoperite într-un mod coerent și unitar la nivel național, ceea ce poate cauza dificultăți pentru practicieni. Din acest motiv considerăm că găsirea unor soluții infralegale poate reprezenta o opțiune eficientă de a se evita sau limita acest pericol.

2. Cooperarea internațională în materie penală în cazul minorilor – perspective de viitor

Actele normative care reglementează cooperarea internațională în materie penală, atât la nivel european, cât și cu state terțe, atunci când se aplică în cazul infractorilor minori, trebuie adaptate și puse în aplicare în concordanță cu dezideratul protecției interesului superior al copilului. Este laudabil că la nivelul Uniunii Europene se întreprind demersuri reale și susținute pentru armonizarea legislației procesual-penale în această materie, în

⁵⁰ E.P. Schmidt, S.E. Rap, T. Liefwaard, Young Adults in the Justice System: The Interplay between Scientific Insights, Legal Reform and Implementation in Practice in The Netherlands, în Youth Justice, vol. 21, nr. 2, p.182.

particular având în vedere că aceste demersuri țin cont de situația specifică a minorilor, de vulnerabilitatea acestora, precum și de importanța acordării unui rol primordial scopului de reintegrare socială a acestora.

În egală măsură, implementarea unor mijloace armonioase de cooperare internațională în ceea ce privește infractorii minori ridică probleme deosebit de complexe, pornind de la modul eterogen în care situația minorilor infractori este privită în cultura juridică a fiecărui stat, până la rolul părinților în procedurile desfășurate împotriva copiilor sau al varietății abordărilor din perspectiva sancțiunilor substanțiale aplicabile. În acest sens, apreciem că găsirea unor soluții legislative și de practică judiciară pe deplin compatibile cu drepturile copiilor reprezintă cel mai important pas în susținerea armonizării legislative. Aceasta trebuie să fie punctul central pe care trebuie să se concentreze atenția statelor colaboratoare în acest moment, atât la nivel european, cât și, în general, la nivel internațional. În această privință, credem că rămân pași importanți de făcut în materie, precum asigurarea unor modalități eficiente de punere în executare a sancțiunilor neprivative de libertate.

Problematica specificului aplicării drepturilor copilului în procedurile penale trebuie să se îndrepte către o interpretare unitară. Apreciam că jurisprudența instanțelor internaționale de până în acest moment reprezintă un bun punct de plecare, urmând ca, pe măsura dezvoltării acesteia, să fie asimilată în jurisdicțiile statelor membre, asigurându-se, astfel, atât cât este posibil, fără a se aduce atingere nevoii de a adapta legea penală la specificul delictului juvenile a fiecărui stat, o viziune unitară privind situația infractorilor copiii, care să țină cont de specificul lor și de obligația statelor de a-i sprijini și dezvolta, de a le facilita integrarea și de a le oferi oportunități, astfel încât greșelile făcute atunci când au fost copii să nu reprezinte un punct de pornire spre o viață de infractor, ci să devină sursa unor lecții care să sprijine dezvoltarea personalității copilului spre a deveni un membru de valoare al societății.

În ceea ce privește legislația națională în materie, implementarea standardelor internaționale poate crea dificultăți. O comunicare bună între autoritățile cu atribuții în implementarea legislației supranaționale cu practicienii care vor aduce la îndeplinire măsurile de cooperare este esențială. Din fericire, normele curente, așa cum au fost modificate, oferă suficiente mijloace pentru aducerea la îndeplinire a atribuțiilor organelor judiciare și promovează un standard înalt de protecție a drepturilor procesuale ale copiilor. În același timp, punctele slabe identificate în legislația națională sunt departe de a fi insurmontabile, atât timp cât există un răspuns coerent și coordonat la acestea. Din această perspectivă, atragerea atenției asupra problematicii cooperării internaționale în situația infractorilor minori este primul pas care trebuie întreprins. Specificul acestui tip de cooperare trebuie conștientizat, atât cu privire la normele legale care îl particularizează, cât și în privința adesea dificilului act de balansare a interesului public cu interesul superior al copilului și situația vulnerabilă a acestuia.